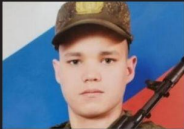

Jakten på de døde russiske soldatene

Per Anders Johansen, Sean Meling Murray og Vilde Skorpen Wikan

 Igor Tolmasjov (19) Fra Donetsk. Studerte skipsselektronikk i Sevastopol. Vervet seg i sommeren 2021. Døde på ukjent sted i Ukraina 7. mars.	 Mikhail Bakanov (20) Fra Saratov. Utdannet som bilmekaniker i fjor vår. Innkalt til hæren. Drept 26. februar på ukjent sted i Ukraina. Foreldrene fikk vite det 22. mars.	 David Artojonjan (18) Fra Burjatia. Fullførte bilmekaniker-utdannelse våren 2021, og ble innkalt til hæren. Drept av granatsplint 1. mars i Donbas.	 Khusinbai Masjaripov (19) Fra Kurgan. Innkalt til verneplikt i oktober 2021 til et ingeniærkorps. Drept under angrepet på byen Izyum 14. desember.	 Andrej Dandarov (19) Fra Burjatia. Foreldreloes. Ukjent hvor han døde, men hans fallskjermavdeling led store tap i angrep på Kharkiv.
 Ivan Romanov (21) Fra Rostov. Hans hovedhobby var militærpatriotiske leker. Historiske spill og militærpatriotiske ungdomsforeninger. Drept 7. mars, begravd 29. mars i Rostov.	 Vitalij Golub (21) Fra Bratsk. Vokste opp i Chita, gikk på kadettskole, og ble løytnant. Drept i kampene om Donbas. Begravet i Sevastopol i «Æresalleen for Sovjets helter».	 Nikolai Kalinin (19) Fra Novogorod. Hardt såret under et av mange mislykkede angrep på Kharkiv. Døde 13. mars av skadene på et sykehus i Belgorod.	 Aleksej Martynov (19) Fra Burjatia. I 10. klasse var han klassens beste elev til å demontere en AK-74. Innkalt til i Marinekorpset i Vladivostok i fjor sommer. Døde i kampene nord for Kyiv.	 Artrjom Koprisjenko (19) Fra Orjol. Startet verneplikt i fjor sommer. Sjøfør i et fallskjermjeger-regiment i Kostroma. Mistet livet 12. mars. Ukjent sted, men regimentet led store tap ved byen Kharkiv.
 Eldar Moratsjin (21) Orsk. Skutt av skarpskytter under angrepet på Kyiv.	 Maksim Grigorjev (20) Fra Rostov. Døde av splintska-der fra artilleri under kampene ved Mariupol 6. mars.	 Dmitrij Fedosejev (21) Fra Svetogorsk. Stridsvogn-skytter. Døde 28. februar på ukjent sted i Ukraina.	 Sergej Sokolov (21) Fra Novosibirsk. Fallskjermjeger. Døde 16. mars på ukjent sted i Ukraina.	 Kirill Vaganov (19) Kirov. Krigen ble kort for Kirill. Han døde på ukjent sted i Ukraina første dag 25. februar.
 Aleksandr Bondarev (19) Fra Magnitogorsk. Begravet 25. mars. Ingen offentlig informasjon om dødssted eller dødsdato.	 Aleksej Dulskij (19) Fra Burjatia. Drept under angrepet på Kharkiv. «Han døde tragisk i en ujevn kamp». Innkalt i fjor vår.	 Ai-Kerel Kuular (21) Fra Tuva. Tjenestegjorde i 55. fjellbrigade. Drept i kamper på ukjent sted i Ukraina 21. mars.	 Ilja Kubik (18) Fra Bratsk i Irkutsk. Gikk ut fra skole nr. 15 i Bratsk i fjor. Ble innkalt, og vervet seg. Drept under invasjonen av Ukraina.	 Aleksej Kuzmin (19) Fra Magnitogorsk. «En positiv og god gutt som alltid drømte om å bli soldat», sa ordføreren under minnestunden 21. mars.
 Dmitrij Komarov (19) Fra Kirov. Innkalt etter skoleslutt i fjor sommer til en stridsvognavdeling. Drept på ukjent sted.	 Maksim Lavrentjev (20) Født i Vologda. Ingen informasjon offentliggjort om dødssted og dødsdato, utover at han «døde under spesialoperasjonen i Ukraina».	 Vladislav Razumov (20) Fra Krasnojarsk. Fallskjermjeger. Drept av en antistridsvogn-rakett under kampene ved Hostomel 1. mars.	 Egor Kanatnikov (19) Faren var trafikkpoliti-sjef i Orlov. Innkalt i fjor sommer. Stridsvognfører. Ukjent dødssted.	 Egemberdi Dorboev (19) Født i Kirgisistan. Dro til Russland i fjor, og ble innkalt til hæren høsten 2021. Drept 8. mars på ukjent sted i Ukraina.

Aftenposten

Metoderapport

Skup 2022

Innhold

1. Innledning	4
2. Slik kom arbeidet i gang	4
2.1. På reportasjereise langs krigens grense	4
2.2. Skattekisten Runet: Om graving i russiske sosiale medier	5
2.3. Den første saken	5
3. Slik foregikk arbeidet - og våre viktigste funn	6
3.1. Om organiseringen av arbeidet	6
3.2. Første fase: De første begravelsene (6.mars -15.mars)	7
3.3 Andre fase: De unge døde soldatene (16.mars - 1.mai)	7
3.4. Tredje fase: Heltepulter og dødskulter (15. mai – 31. august)	8
3.5. Nå: Mobilisering og krig uten ende (august-nå)	10
4. Datametodene	12
4.1. Innsamling av data	12
4.2. Organisering	13
4.3. Datavask av nye registreringer	13
4.4. Sammenstilling med tidligere registreringer	14
5. Å skille sannhet og løgn: Verifisering og kildekritikk	15
5.1. De viktigste kildene	15
5.4. Kilder vi ikke stolte på	16
5.5. Andre problemer vi støtte på	17
6. Utfordringer underveis	17
6.1. Ressurs- og tidsbruk	17
6.2. Om å grave i de døde	18
6.3 Utfordringer i dataarbeidet	19
6.4. Våre “konkurrenter”	19
6.5. Et vanskelig veivalg- hva skulle vi prioritere?	20
6.6. Andre diskusjoner	21
7. Avslutning	22
8. Publiserte saker:	23

Innsendere

Per Anders Johansen - 97540345 - per.anders.johansen@aftenposten.no

Sean Meling Murray - 47232896 - sean.meling.murray@aftenposten.no

Vilde Skorpen Wikan - 99576831 - vilde.skorpen.wikan@aftenposten.no

Takk til:

Reportasjeledelse: Christine Engh og John Hultgren.

Kolleger vi har samarbeidet med: Helene Skjeggstad, Torkjell Trædal, Magnus Lysberg, Trond J. Strøm, Jørgen Arnor G. Lom, Gina Grieg Riisnæs, Per Kristian Aale.

Publisert:

Første artikkel publisert 12. mars 2022. Arbeidet fortsetter inn i 2023.

Kontaktperson:

Per Anders Johansen (mob: 97540345) - per.anders.johansen@aftenposten.no

Redaksjon:

Aftenposten

Postboks 1178 Sentrum

0107 Oslo

Lenke til alle publiserte saker, samt PDF av alle saker, ligger som vedlegg til metoderapporten.

1. Innledning

Aftenposten har siden Russland invaderte Ukraina 24. februar 2022 gjennomført et svært omfattende arbeid for å kartlegge bakgrunnen til over 4700 russiske soldater som er drept i krigen. Ved systematisk graving i russiske sosiale medier, nettsteder og lokalaviser har det vært mulig mulig å omgå både russisk sensur og propaganda. Dette pågående gravearbeidet er et viktig bidrag til å belyse sider av krigen som Putins regime ikke ønsker fokus på.

Undersøkende journalistikk handler ofte om å følge penger. I dette gravearbeidet har vi valgt å følge de døde.

Vi har undersøkt, vurdert og analysert titusener av minnesider, offentlige nettsteder, lokalaviser og ulike grupper på russiske sosiale medier. Ved å systematisere våre funn i en database, har vi funnet en rekke saker som skiller seg ut i norske og internasjonale mediers dekning av Ukraina-krigen. Vi fant døde 18-åringer, pensjonist-soldater, kosakk-atamaner, nynazister, militærkommissærer og krigerprester. Deres historier har hjulpet oss til å forklare hva som skjer i krigen.

Metodearbeidet har vært unikt i verden. Bortsett fra Aftenposten, er det bare to andre journalistiske miljøer som har gjort det samme, nemlig de russiske journalistene i BBC Russia/Mediazona og Istories.

Gravearbeidet pågår fortsatt og må skje i sanntid. Den russiske sensuren stenger ned nettsider og grupper hver eneste dag, noe som gjør arbeidet vanskeligere. Databasen vi har samlet, vil gi ideer og kilder til viktige saker i lang tid fremover. Også til den dagen krigen er over, og historien om Russlands krig mot Ukraina skal skrives.

2. Slik kom arbeidet i gang

2.1. På reportasjereise langs krigens grense

22-tiden om kvelden, 3. mars 2022, hotell Szumy tre mil fra den ukrainske grensen i Polen. Aftenpostens team Per Anders Johansen og Stein Bjørge hadde nettopp levert dagens artikkel. Dagen hadde gått med til å møte ukrainere på flukt fra krigen. Hva hadde skjedd i krigen mens vi løp rundt på grensestasjonene?

I malstrømmen av dramatiske verdensnyheter om russiske soldater på vei mot Kyiv, om president Zelenskyj som ba om direkte fredssamtaler med Putin, og om frykten for en storkrig, gjorde en reportasje langt ned på nettsiden til Novaja Gazeta ekstra inntrykk denne kvelden. Den var laget av avisens korrespondent Nadjezda Andrejeva i Saratov, som hadde intervjuet Ljudmila Khanygin. Ljudmilas sønn ble drept på invasjonens første dag, dagen etter at han fylte 22 år. Graven var allerede spadd ut, militærkommisæren bekreftet dødsfallet. Men lokale myndigheter ville ikke gi henne liket. - De sa at vi ikke kunne få kroppen før alt var over, slik at det ikke skapte panikk, sa moren.

Hva ville vi selv ha gjort hvis vi var journalister i Putins totalitære Russland? Kanskje vi burde gjort som journalisten Nadjezda: Følge de døde?

Artikkelen er i dag slettet som følge av de nye totalitære lovene i Russland, men kan søkes på [Wayback Machine](#). For å finne ut mer, gjorde Per Anders noen raske søke på kyrillisk på den russiske søketjenesten Yandex. Det dukket raskt opp flere eksempler. To brødre ble begravet i Krasnodar dagen før, skrev lokalavisen [93](#), samt en kaptein dagen før.

Vi så at ordlyden i de første dødsmeldingene fra guvernører og ordførere var ganske identiske. Alle så nærmest ut til å være skrevet ut fra en mal. Noen ord gikk igjen: «Død» (погиб), «plikt» (долг), «tjenestereise», «spesialoperasjon» (спец), «militær spesialoperasjon» (СВО). Vår interesse var vekket.

2.2. Skattekisten Runet: Om graving i russiske sosiale medier

En forutsetning for at arbeidet kom raskt igang, var tidligere erfaring og innsikt i hvordan det er å grave i «Runet» – det russiske internett-universet. Som Russland-korrespondent hadde Per Anders arbeidet mye med slike kilder. Graving i russiske sosiale medier hadde tidligere gitt avsløringer som «[Dobbeltagentene på Den røde plass](#)» og [De hemmelige russiske GRU-agenter i Oslo](#).

Før Russland gikk til full invasjon i februar 2022, var landet et langt mer digitalisert samfunn enn de fleste er klar over. Russere var mer aktive på internett enn både spanjoler og italienere, til tross for flere år med stadig mer drakoniske lover. Runet er fullt av propaganda, sensur, løgner og tvilsomme kilder, som stiller krav til kildekritikk. Men det er også en stor, fargerik og mangfoldig digital virkelighet, som kan hjelpe oss til å forstå utviklingen i det russiske samfunnet.

2.3. Den første saken

Tilbake fra reisen langs grensen til Ukraina var det rett på morgenvakter 05.30 og kveldsvakter. Nye dager med dramatiske hendelser. Brann ved atomkraftverk. Ville Kyiv falle? Rystende videoer fra en brutal krig måtte verifiseres. Men mellom slagene på og etter nyhetsvakt begynte Per Anders å søke mer systematisk etter døde russiske soldater. Det dukket raskt opp flere navn.

Den første som ble lagt inn i et regneark, var 25-åringen Aleksej Kondratjev. Han ble begravet 6. mars i en landsby i Basjkortostan. I dag er historien om Aleksej, hvor han kom fra, hvordan han døde og hvordan familien reagerte, den første raden i Aftenpostens database med over 4700 navn.

Aleksej Kondratjev: 25-åringen fra Basjkortostan var den første som Aftenposten verifiserte dødsfallet til, og la inn vår database. Bilde er fra hans deltagelse i Putins militærparade på Den røde plass 9. mai 2014.

9. mars kom dessuten det første bildet fra en begravelse i Russland fra nyhetsbyrået Tass på Scanpix. Bildet var av begravelsen til Tsyren Baldanov i Burjatia.

I perioden 7. til 11. mars samlet Per Anders de første 100 russiske dødsfallene. 12. mars publiserte Aftenposten [den første saken om de skyhøye tapene](#).

I et kort møte med utenrikssjef, nyhetsredaktør og reportasjeleder ettermiddagen fredag 11. mars, var vi alle enige om en ting: Dette arbeidet måtte fortsette og trappes opp.

3. Slik foregikk arbeidet - og våre viktigste funn

3.1. Om organiseringen av arbeidet

Arbeidet har foregått i utenriksredaksjonen, tett knyttet til den daglige nyhetsjobbingen. Vi gikk turnusvakter ved siden av og deltok i den løpende krigsdekningen.

Ideene og funnene som dukket opp i arbeidet, ble jevnlig diskutert med de andre journalistene som jobbet med Ukraina-krigen og ledelsen i utenriksredaksjonen.

I tillegg til selve databasen, arbeidet vi i et eget research-ark i word, hvor vi fortløpende la inn konkrete ideer som dukket opp. For eksempel enkeltstående historier, arbeidshypoteser og ideer til saker eller temaer, samt sitater, lenker og søkeord som gjorde at vi lett kunne finne frem til kildene i databasen.

I flere saker samarbeidet vi i ulike team for å få landet ideene våre. Det bidro til at historiene vi gravde frem under til dels stort tidspress, kunne settes i sammenheng med de største spørsmålene og sakene som dominerte nyhetsbildet i krigen. Noen av sakene som vi var mest stolte over, ble til i samarbeid mellom de som fulgte nyhetsbildet fra dag til dag, og vi som gravde i de sosiale mediene.

Et graveprosjekt som dette hadde vært vanskeligere å forsvare hvis ikke Aftenposten som eneste redaksjon i Norge, hadde en fast korrespondent i Ukraina gjennom hele krigen. Hun har dokumentert de enorme lidelsene som Russlands krig påfører ukrainerne.

Vi vurderte å gjøre et tilsvarende prosjekt med de døde ukrainske soldatene. Vi valgte ikke å prioritere dette. Selv om Ukraina også har krigspropaganda og sensur, kan det etter vår mening ikke sammenlignes med det som skjer i Russland. De ukrainske tapstallene om deres egne døde fremstår mer sannferdige enn de russiske. Russland startet invasjonen. Da blir det ekstra viktig å kartlegge hvordan konsekvensene påvirker det russiske samfunnet.

3.2. Første fase: De første begravelsene (6.mars -15.mars)

I denne perioden kartla vi og samlet om lag 150 drepte russiske soldater og laget det første regnearket. Det resulterte i artikkelen [«Han reiste 6200 kilometer for å dø for Putin. Nå kommer tusener hjem i kister til Russland»](#).

Hva var nytt? Flere medier hadde omtalt enkeltbegravelser i Russland før dette. Men Aftenpostens oppslag var den første artikkelen i vestlig presse som vi kjenner til, hvor det ble gjort et forsøk på kartlegge og presentere systematisk de første dødsmeldingene. Saken viste hvordan de høye tapene ble håndtert i Russland, og dokumenterte med en rekke eksempler hvordan de døde ble betegnet som «hellige krigere». Dette temaet skulle senere i krigen få mye oppmerksomhet.

Ressursbruk innledende fase: En journalist (Per Anders Johansen), ca en ukes arbeid.

3.3 Andre fase: De unge døde soldatene (16.mars - 1.mai)

Fra mandag 16.mars ble Aftenpostens kartlegging av de døde russiske soldatene trappet opp til et større graveprosjekt, selv om nyhetsredaksjonen på det tidspunktet var svært belastet etter nesten tre uker med intensiv dekning av krigen. Ytterligere fem journalister ble med. Det tok et par dager å få fristille alle, men fra 18.-19.mars var vi fem.

Arbeidet vårt hadde pågått i to uker da vi fikk vår første "konkurrent". 21. mars oppdaget vi at også BBCs russiske tjeneste var i gang med det samme da de publiserte sin [sak](#) «Cargo 200. Hvor mange russiske soldater har allerede dødd i Ukraina?».

Var det noen grunn til å fortsette nå? Det var åpenbart at BBC Russia hadde mye mer ressurser enn oss. Vi mente det. Kartleggingen vår hadde allerede gitt oss flere nye spor, kilder og ideer vi ellers ikke ville funnet. Det resulterte i følgende saker:

Utrente 18-åringer til krigen: 2. april publiserte vi etter to ukers research og kartlegging av 785 drepte russiske soldater, artikkelen [om 18-åringene som ble sendt i døden. Putins yngste soldater](#).

Hva var nytt? Vi dokumenterte at 20 prosent av de drepte soldatene var svært unge menn som ikke var ferdig med verneplikten. Noen hadde bare være inne i 2-3 måneder. Utfra deres minneord og begravelser kunne vi også vise at nesten alle kom fra de fattigste delene av Russland. Enkelte av de drepte soldatene var omtalt enkeltvis i andre medier internasjonalt. Dette var likevel en av de første og største sakene i vestlige medier som dokumenterte et

systematisk løftebrudd fra Putin: Den russiske presidenten sendte sine yngste soldater i krigen, menn som ennå ikke hadde fullført verneplikten.

De som ble sendt først til krigen: Den neste saken basert på vår kartlegging, var [«Her er Putins muslimske soldater» \(11. april\)](#). Da var databasen utvidet til om lag 1000 døde. Vi vinklet saken på videoer vi hadde funnet på V Kontakte av to muslimske soldat-begravelser i Ingusjetia og Dagestan.

Hva var nytt? Saken dokumenterte de enorme regionale forskjellene i dødstallene og avslørte hvordan Putin i stor grad sendte soldater fra Russlands minoriteter i krigen først. Vår kartlegging viste at antallet drepte russiske soldater var minst 10–30 ganger høyere i muslimskdominerte republikker som Dagestan, Basjkortostan, Tatarstan og Ingusjetia, enn i storbyene Moskva og St. Petersburg.

Slaget om flyplassen og katastrofen i Svartehavet: I de to neste sakene vi publiserte, [«De kalte seg Russlands beste krigere. Men slaget om flyplassen knuste Putins drøm» \(18. april\)](#) og [«Katastrofen i Svartehavet: -Kjettingen røk. Din sønn sank med skipet» \(21.4\)](#), brukte vi databasen på en annen måte.

Her kunne vi fortelle hva som skjedde under to av de største og viktigste hendelsene så langt i krigen: Slaget om flyplassen Gostomel utenfor Kyiv og den spektakulære senkingen av krysseren Moskva i Svartehavet.

Hva var nytt? Vi brukte minneord og lokalavisreferater etter 25 russiske soldater som ble drept ved Gostomel til å kaste lys over hva som skjedde på flyplassen. Et eksempel er referatet i lokalavisen [Byen ved Onega](#) om begravelsen til Nikita Jerosjkin i Karelija. Her ga hans venn Boris en ganske annen, usminket versjon av Nikitas død, enn den offisielle russiske propagandaen om slaget.

Artikkelen om senkningen av krysseren Moskva baserte seg også på database-materiale. Men her baserte vi oss også mye på det fantastiske arbeidet som de uavhengige russiske journalistene i [Mediazona](#) gjorde, som klarte å oppspore moren til vernepliktige Nikita.

De døde offiserene: Både Aftenposten og BBC/Mediazona avslørte noe som var et viktig trekk ved den første fasen av krigen: [Om lag hver femte drepte soldat var offiser](#) (4.5.2022).

Hva var nytt? Det høye antallet drepte offiserer og generaler kaster lys over svakhetene og manglene i den russiske hæren, samt hvordan den russiske hæren lå langt etter ukrainerne når det gjaldt etterretning og dronekrigføring.

Ressursbruk i denne fasen: Fem journalister i ca to-tre uker (Torkjell, Trond, Jørgen, Sean og Per Anders), deretter to journalister.

3.4. Tredje fase: Heltepulter og dødskulter (15. mai – 31. august)

I midten av mai ble ressursbruken trappet ned. Per Anders og Sean fortsatte i prosjektet, mens Vilde Skorpen Wikan ble med for første gang. I denne perioden fortsatte vi arbeidet med å samle navn og informasjon om døde russiske soldater. Databasen vokste fra rundt 1000 til over 3000 navn.

Nå gjorde vi også et viktig veivalg: Vi så bort fra "tall-konkurransen" (se egen drøfting i kapittel 6.4). Målet med kartleggingen var å finne nye kilder og nye historier, til tross for sensur og propaganda. Vi brukte materialet fra databasen til å vise hvordan det russiske maktapparatet fungerer, forklare hvorfor krigen fortsetter og hvorfor de skyhøye tapene så langt ikke har fått noen konsekvenser.

De frivillige: Et hovedspor i denne perioden var å se hvordan det gikk med rekrutteringen av frivillige, som skulle fylle hullene i den russiske hæren. En omfattende kampanje ble satt i gang over hele Russland for å rekruttere "frivillige". I april og mai stusset vi over at det dukket opp stadig flere menn i 50- og 60-årsalderen i databasen vår. Noen hadde vært soldater i den sovjetiske hæren og [hadde nylig vervet seg for å dra til Ukraina](#) (30.5.2022). [Kosakkenes atamaner](#) (23.6.2022) ble også lokket i krigen, selv om de egentlig bare egnet seg til å gå i parader. [Steinhuggeren Evgenij Tsjubarin \(24\) og hans medsoldater fra St. Petersburg](#) ble drept bare seks dager etter at de møtte opp på kontoret til militærkommissæren.

Hva var nytt? Dette avslørte at Putin slet med å rekruttere nok frivillige. Tapene var så store at den russiske hæren slapp inn nesten hvem som helst. Dette var et av de første og sikreste tegnene på at den russiske hæren hadde svært alvorlige rekrutteringsproblemer, noe som noen måneder senere skulle føre til mobiliseringen. [Historien om Evgenij](#) fant vi uavhengig av Mediazona, som omtalte ham [først](#).

Den russiske døds kulten: Ideen til «[Døds kulten rundt russiske supersoldater holder krigen i gang](#)» (18.6.2022) fikk vi etter å ha lest minneord og omtaler av til sammen 2800 russiske soldater. Hvordan kunne det ha seg at alle var superhelter, og at nesten alle døde på samme måte?

Hva var nytt? Vi dokumenterte de løgnaktige historiene som ble fortalt da de drepte soldatene kom hjem. Deres foreldre, hustruer og barn ble ofte fortalt de mest utrolige heltehistoriene, som fremsto som åpenbart fabrikerte.

Heltepultene: Fra 9. mai og utover fant vi flere nye eksempler på døde soldater som hadde falt i krigens første dager og uker, men hvor dødsfallene var blitt holdt skjult. Først to-tre måneder etter at de ble drept, dukket de opp på minneplakater ved sine barneskoler. Skolene fikk [installert «heltepult» som hedret tidligere elever](#) (4.7.2022)

Hva var nytt? Disse dødsfallene kastet lys over hvordan tapene ble håndtert i Russland, samt hvordan krigen bidro til å militarisere skolene.

Militærkommissærene: Disse offiserene var gjengangere i vårt materiale. De dukket opp i de fleste begravelsene. Hva var de? Det forklarte vi i saken ["militærkommissærene som holder den russiske krigsmaskinen i gang"](#) (9.7.2022). De rekrutterte nye soldater, begravde dem og fortalte deretter løgner om deres heltemot ved kistene. To måneder etter Aftenpostens artikkel skulle militærkommissærene få verdens søkelys på seg da Putin innførte mobilisering.

Vi fant også navnet på en [rekke tsjetsjenske soldater](#) (14.7.2022). Tsjetsjenia er den russiske republikken som hadde krig for selvstendighet på slutten av 1990- og tidlig 2000-tallet.

Samtidig ble tsjetsjenske menn truet og tvunget til å dra til krigen av republikkens brutale leder og Putins nære allierte, Ramzan Kadyrov. Det til tross for at Putins soldater angivelig skal ha vervet seg frivillig til krigen.

De døde brødrene: Noe som overrasket oss, var at vi kom over mange eksempler på at brødre og fedre og sønner ble sendt til krigen sammen, i samme militæravdeling.

[Saken om brødre som kjemper og dør sammen i Ukraina](#) (1.8.2022) kastet lys over hvordan den russiske hæren er organisert.

3.5. Nå: Mobilisering og krig uten ende (august-nå)

I denne perioden har Aftenposten klartlagt ytterligere ca. 1500 døde russiske soldater. Researchen vært gjort av en journalist (Per Anders Johansen), med databistand fra Sean Melling Murray.

- I denne fasen, som pågår fortsatt, er kartleggingen nærmest integrert i den daglige krigsdekningen i utenriksavdelingen og desken, hvor vi har fortsatt å diskutere ideer og samarbeide på tvers fra sak til sak. Avhengig av nyhetsbildet og ideene vi får, fristilles tid til å bygge databasen videre.
- På mange måter har vi omgjort det gamle gravemottoet «Follow the money» til «Follow the dead». Database-arbeidet og gravingen i russiske sosiale medier og lokalaviser har bidratt til at vi nå daglig overvåker flere typer kilder på Telegram, V Kontakte og utvalgte russiske lokalaviser.
- Kartleggingsarbeidet er mer spisset mot det vi mener er de viktigste sporene å følge i krigen, for eksempel mobiliseringsprosessen, utviklingen langs fronten og strømninger på hjemmebane i den russiske befolkningen. Det pågående gravearbeidet gir et viktig bidrag for å avsløre den russiske krigspropagandaen.

De russiske nynazistene: De første sakene vi laget etter sommerferien, var [«Odins soldat drømmer om Valhall. Og kjemper for Putin i Ukraina» \(30.8.2022\)](#) og [«Putin har forandret taktikk. En nynazist med norsk våpen setter den på spissen» \(8.9.2022\)](#).

Hva var nytt? Sakene dokumenterte hvordan russiske nynazister har kraftig vind i seilene. De er et bidrag til å vise at den russiske propagandaen som fremstiller invasjonen som en krig mot nazister, er en grov løgn.

Arbeidet startet da vi i august skulle verifisere dødsfallet til 22 år gamle Andrej Jersjov fra St. Petersburg. Under våre rutinemessige Yandex-søk fant vi en artikkel i lokalavisen [Fontanka](#) fra hans begravelse. Jersjov fikk en stor militær æresbegravelse, der representanter for Putins guvernør, ledende St. Petersburg-embetsmenn og høyere offiserer dukket opp og hedret ham som en stor russisk helt, som forsvarte landet mot nazister. Den første hovedtaleren etter presten var en person vi kjente godt til fra før - den kjente norsk-russiske nynazisten Yan Petrovskij. Da skjønnte vi at den døde soldaten var tilknyttet det de fleste eksperter beskriver som den nynazistiske gruppen Rusish.

Høsten 2021 hadde utenrikskollega Helene Skjeggstad gjort et [stort graveprosjekt om nettopp Yan Petrovskij](#) og fulgte hans Telegram- og V Kontakte-grupper. Derfor gikk hun og Per Anders sammen om å lage de to sakene.

En splittet invasionsstyrke: 3.oktober publiserte vi artikkelen [«Soldatene kjemper for Putin i Ukraina. Men hvorfor bruker de et annet flagg enn det russiske?»](#) (3.10.2022).

Hva var nytt? Artikkelen viste hvordan mange russiske soldater kjemper mot Ukraina under et annet flagg enn det russiske. Vi brukte dette til å forklare den fragmenterte oppbyggingen av de russiske invasionsstyrkene, samt illustrere hvordan krigen kan øke de regionale, indre spenningene i Russland.

Saken startet da vi verifiserte flere drepte soldater fra Tatarstan, Tuva og Basjkortostan. Dødsfallene ble meldt på lokale V Kontakte-grupper for «frivillige» soldater. Her fant vi flere bilder og videoer som vekket vår nysgjerrighet. Bildene viste russiske soldater som poserte ved fronten med flagg vi ikke hadde sett før. Det viste at tatarer, tuvanere og basjkirer foretrakk å flagge med sine egne republikkers flagg, i stedet for det russiske.

De første døde mobiliserte: Ved månedsskiftet september/oktober begynte de første døde mobiliserte å komme hjem. Et eksempel var 36 år gamle Anton Borisov. Hans begravelse ble omtalt i [lokalavisen 74.ru](#). Vi fant raskt mange flere gjennom kartleggingsarbeidet. Dette resulterte i saken [«De ble sendt rett til fronten av Putin. Nå kommer de første døde hjem»](#) (17.10.2022).

Hva var nytt? Sakene dokumenterte hvordan helt vanlige russiske menn, uten trening og med elendig utstyr, ble sendt rett til fronten. Helt siden mobiliseringen begynte, hadde vi kodet inn i fritekst-feltet i databasen dersom vi verifiserte døde soldater som var mobilisert. Dermed kunne vi raskt samle et stort antall eksempler på drepte mobiliserte, hvor de kom fra, når de døde - og hvor de ble drept.

Jo flere drepte mobiliserte vi klartlegger, jo flere nye mønstre kan vi se. Etter nyttår har vi for eksempel kunnet dokumentere at det i hovedsak er [mobiliserte fra seks av 89 regioner i Russland som nærmest ble ofret ved å bli sendt til fronten for å fylle hull og stoppe den ukrainske fremrykningen - nesten uten trening](#). Hvorfor er det en viktig detalj? Det er tegn på at Russland kan ha rustet opp en større hær enn mange har trodd.

Bataljonene som forsvant sporløst: En annet eksempel på hvordan vi har brukt gravearbeidet og databasen i høst, er saken om [Putins bataljoner som forsvant sporløst på steppene](#) (26.11.2022).

Hva var nytt? På en russisk V Kontakte-side som delte minneord om døde mobiliserte soldater vi verifiserte, oppdaget vi en lenke til gruppen [Taktisk Medisin](#) og den ganske spesielle, ultranasjonalistiske legen Jurij Jevitsj. Han var nylig tilbake fra fronten. Etter to ukers behandling av bombesjokk og utmattelse, var han i gang med å lære opp mobiliserte og frivillige. Vi ble nysgjerrig på hva han hadde lært. Derfor bestemte vi oss for å følge hans kurs. Det kunne vi gjøre ved hjelp av videoer han hadde delt, samt et skriftlig referat på ca 110 sider. Til dags dato er det den mest selvkritiske, detaljerte og avslørende gjennomgangen vi har sett fra en russisk kilde, som viser forholdene som rådet i de russiske skyttergravene i høst.

Den siste saken dette gravearbeidet resulterte i før nyttår, handlet om [«Putins krigerprester som maner soldatene til hellig krig»](#) (24.12).

Hva var nytt? I midten av desember fant vi to russiske soldater, som viste seg å være prester. Dermed hadde vi fem eksempler i databasen. Hva gjorde de russiske prestene ved fronten? En av dem poserte med våpen. Vi gjorde et dypdykk på nettsidene til deres kirkesamfunn,

lokalaviser og Vkontakte. Deres historier kastet lys over en kjent og viktig problemstilling: Den ortodokse kirkens rolle som pådriver i krigen.

4. Datametodene

Selve dataarbeidet er gjort med Google sheets og programmeringsspråket R. Innhenting er i stor grad gjort manuelt og registrert ved hjelp av Google sheets. Datavasken i R er primært for å fjerne duplikater fra datasettet.

4.1. Innsamling av data

Vi brukte Google sheets som utgangspunkt for arbeidet. I startfasen skrapte vi både Telegram-kanaler og russiske minnesider for informasjon om døde soldater. Webskrapingen ble gjort i R ved hjelp av rvest-pakken. Vi valgte [Gorjosjko](#) og nettsiden [TimeNote](#) fordi de også lenket til sine kilder. Da var det lettere å vurdere hva de baserte sine meldinger på. Det gjorde dessverre ikke mange de større og mer populære pro-ukrainske kanaler som ["Ikke vent på meg fra Ukraina"](#). De delte ikke lenker, og vi så noen tilfeller av at de spredde informasjon om døde som ikke var riktig.

Etter første runde med skraping er de mulige dødsfallene kopiert manuelt inn i research-arket fra Telegram-kanaler, før verifiseringsarbeidet startet. Det gikk raskere for journalistene å gjøre det selv.

Deretter fortsatte vi verifiseringsarbeidet på samme måte i sak etter sak. De døde soldatene ble deretter verifisert i henhold til kriteriene våre som er beskrevet i kapittel 5.

Vi registrerer informasjon om navn (på russisk og engelsk), alder, geografisk tilhørighet og militær rang i de tilfellene der den informasjonen finnes. I tillegg registrerer vi kilden til informasjonen, og vi bruker et fritekstfelt for å registrere andre detaljer som er journalistisk interessante. Alt ble registrert og systematisert gjennom Google sheets. I utgangspunktet representerer hver rad en død soldat.

1	A	B	C	D	E	F	G	H	I
	idx	navn_russisk	navn_en	alder	grad	sted	tekst	kilde	annet
185	408	Иван Гурин	Ivan Gurin	Ukjent	Ukjent	Samara Oblast		https://www.syzran-smail.ru/news	
186	409	Иван Кононов	Ivan Kononov	Ukjent	Ukjent	Ukjent		https://battline.ru/v-rostovskoj-obl	
187	421	Игорь Опёнкин	Igor Oposankin	Ukjent	Ukjent	Irkutsk		https://vk.com/wall712871349_2	
188	430	Илья Кубик	Ilya Kubik	18	Ukjent	Irkutsk		https://vk.com/wall-146633373_4	
189	435	Илья Пяткин	Ilya Pyatkin	Ukjent	Oberstlejtant	Nizhniy Novgorod		https://obzor.io/2022/03/15/urozh	
190	441	Керман Гаджимомедов	Kerman Gadzhagomedov	24	Ukjent	Dagestan		https://www.crimen.kp.ru/daily/27	
191	445	Кирилл Важенин	Kirill Envient	Ukjent	Ukjent	Ukjent		https://baikal24.ru/text/14-03-2022	
192	447	Кирилл Серавкин	Kirill Seravkin	Ukjent	Ukjent	Primorskij			
193	451	Клим Абрамов	Klim Abramov	Ukjent	Ukjent	Kostroma		https://k1news.ru	
194	454	Константин Добрынин	Konstantin Dobrynin	Ukjent	Ukjent	Kostroma		https://k1news.ru	
195								https://76.ru/text	
196	468	Максим Воротанцев	Maxim Vorotantsev	Ukjent	Sersjant	Kostroma		https://k1news.ru	
197	469	Максим Гаганов	Maxim Gaganov	21	Korporal	Tsjeljabinsk		https://ural.sargrad.tv/news/16vo	
198	470	Максим Жумаханов	Maxim Zhumakhanov	28	Sersjant	Pskov		https://vk.com/wall-78793679_56	
199	472	Максим Пильник	Maxim Name	Ukjent	Ukjent	Moskva		https://vk.com/wall-146633373_4	
200	478	Марсель Якоб	Marseille Jacob	31	Ukjent	Donetsk		https://vk.com/wall-99725619_308	
201	483	Михаил Гераскин	Mikhail Geraskin	Ukjent	Ukjent	Ukjent		https://vk.com/wall-172867724_21	
202	486	Михаил Орчиков	Mikhail Orchikov	Ukjent	Offiser	Kostroma		https://gtrk-kostroma.ru/news/y-ke	
203	487	Михаил Пушкарёв	Mikhail Pushkarev	Ukjent	Ukjent	Udmurtia		https://vk.com/wall-85938527_92	
204	488	Михаил Родионов	Mikhail Rodionov	Ukjent	Offiser	Vladimir		https://74.ru/text/incidents/2022/0	
205	498	Никиту Бирилло	Nikita Birillo	22	Ukjent	Tsjeljabinsk		https://newsia.ru/news/proishe	
206	535	Равиль Мифтахов	Ravil Miftakhov	29	Sersjant	Ukjent		https://vk.com/wall541612806_33	
207	536	Рамиз Рашидов	Ramiz Rashidov	24	Sersjant	Ukjent		http://adminmr.ru	
208	542	Роман Иванов	Roman Ivanov	47	Ukjent	Krym		https://vk.com/wall-172867724_21	
209	547	Роман Рыбов	Roman Ryabov	Ukjent	Oberstlejtant	Khanty-Mansia		https://vk.com/wall-146633373_4	
210	549	Роман Шляков	Roman Hats	21	Menig	Tuva		https://vk.com/wall-135438135_71	
211	550	Ромас Оюн	Romas Oyun	Ukjent	Korporal	Tuva		https://vk.com/wall-135438135_71	
212	551	Рубен Михайленц	Ruben Mikhailants	24	Sersjant	Tula		https://vk.com/wall-135438135_71	
213	554	Руслан Июдин	Ruslan Iudin	Ukjent	Løytnant	Tatarstan		https://vk.com/wall-135438135_71	
214	555	Руслан Нугалиф	Ruslan Nugalyif	Ukjent	Sersjant	Saratov		https://vzsr.ru/news/2022/0	
215	559	Садулла Абдурахманов	Saadulla Abdurakhmanov	36	Ukjent	Dagestan		https://riaderbent.ru/na-ukraine-pc	
216	560	Саллам Сайдаша	Salrlam Salanhanov	Ukjent	Sersjant	Dagestan		https://vk.com/wall-135438135_71	

Research-arket: Det ferdige datasettet består av én rad pr. døde soldat samt en rekke variabler som beskriver soldaten. Fritekstfeltet er brukt til å oppsummere annen relevant informasjon.

4.2. Organisering

Siden vi lager saker parallelt med at vi samler inn mer og mer informasjon om de falne russiske soldatene, har vi bearbeidet og vasket dataene i ulike bolker. Det betyr at vi i praksis har hatt to regneark å forholde oss til:

- Ett ark for nyregistreringer.
- Ett ark med bearbejdede og kvalitetssikrede data. Dette kaller vi research-arket.

Research-arket har til enhver tid de mest oppdaterte dataene. For å komme dit, må vi gjennom en prosess som er delvis automatisk og delvis manuell.

I tillegg har vi jobbet i et eget word-dokument, hvor vi fortløpende har notert oss ideer og historier som kan danne grunnlag for historier.

4.3. Datavask av nye registreringer

Sean har utarbeidet en rekke R-skript som tar for seg den generelle datavasken. Disse er først og fremst fokusert på å fjerne duplikater fra datasettet og tar utgangspunkt i nyregistreringer. Prosessen har flere steg:

1. Først gir vi hver rad en unik ID.
2. Vi sjekker så etter duplikater på den enkleste mulige måten: Vi konverterer alle de engelske navnene til store bokstaver og teller hvor mange ganger de gjentar seg i arket for nye registreringer.
3. Duplikatene blir innsisert manuelt. Hvis det kan sannsynliggjøres at de er samme person, er hovedregelen at de tas ut av datasettet.

Når dette steget er fullført, gjør vi en lignende prosedyre for de russiske versjonene av navnene. Utfordringen her er at det finnes små nyanseforskjeller i bokstavbruk i det kyrilliske alfabetet. Dette gjør det veldig krevende å kjøre en enkel telling, slik vi gjør med de engelske versjonene av navnene.

Løsningen vi fant, var å legge alle navnene inn i en såkalt avstandsmatrise. I dette steget blir den parvise cosinus-likheten mellom navnene regnet ut. Enkelt fortalt betyr dette at alle strengvariablene (altså navnene) blir transformert til en vektor. Deretter regner man ut vinkelen mellom vektorene. Dette forteller oss noe om hvor like vektorene (altså navnene) er. Fordelene med dette er at man kan få veldig gode treff selv om én eller to bokstaver i det kyrilliske alfabetet er forskjellige i begge stavemåter. Vi brukte stringdist-pakken i R til dette.

I steget ovenfor har vi altså kvantifisert graden av likhet i de russiske navnene. Etter litt prøving og feiling kom vi frem til en grense for likhet som er akseptabel. Det innebærer at vi ikke fikk for mange falske positive.

Navn som havnet under grensen for akseptabel likhet, ble samlet i ett datasett. Hver rad inneholder parvise navn som er svært like hverandre med tilhørende ID-er. Dette datasettet gikk vi deretter manuelt gjennom en gang til. Åpenbare duplikater blir luket ut i dette steget. I de tilfellene der det er usikkerhet knyttet til om det er samme person, blir disse også fjernet fra datasettet.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
duplikat	kandidat1	kandidat2	score	navn_en_kandidat1	navn_en_kandidat2	alder_kandidat1	alder_kandidat2	grad_kandidat1	grad_kandidat2	sted_kandidat1
☐	150_Сергей Сидоров	D197_Сергей Сидоров	0	Sergey Sidorov	Sergei Sidorov	Ukjent	36	Ukjent	Sersjant	Tsjuvassja
☐	214_Алексей Иванов	D358_Алексей Иванов	0	Aleksey Ivanov	Aleksey Ivanov	Ukjent	27	Løytnant	Løytnant	Burjatia
☐	751_Геннадий Павлов	D3_Геннадий Павлов	0	Gennady Pavlov	Gennady Pavlov	Ukjent	22	Korporal	Korporal	Tsjuvassja
☐	B88_Сергей Степанов	D205_Сергей Степанов	0	Sergey Stepanov	Sergey Stepanov	45	25	Ukjent	Sersjant	Tsjuvassja
☐	B215_Евгений Тарасов	D127_Евгений Тарасов	0	Evgeny Tarasov	Evgeny Tarasov	23	23	Menig	Menig	Kirov
☐	C41_Александр Попов	D420_Александр Попов	0	Alexander Popov	Alexander Popov	18	29	Menig	Menig	Sverdlovsk
☐	C60_Сергей Кирьяков	D443_Сергей Кирьяков	0	Sergey Kiryakov	Sergey Kiryakov	Ukjent	21	Løytnant	Menig	Pskov
☐	C245_Владислав Кудрявцев	D280_Владислав Кудрявцев	0	Vladislav Kudryavtsev	Vladislav Kudryavtsev	28	Ukjent	Sersjant	Sersjant	Udmurtia
☐	C382_Денис Сорокин	D311_Денис Сорокин	0	Denis Sorokin	Denis Sorokin	Ukjent	46	Løytnant	Major	Vologda
☐	C481_Александр Белов	D951_Александр Белов	0	Alexander Belov	Alexander Belov	24	49	Menig	Major	Samara Oblast
☐	C548_Кирилл Александров	D691_Александр Кириллов	0	Kirill Alexandrov	Alexander Kirillov	23	Ukjent	Menig	Sersjant	Tsjuvassja
☐	C644_Евгений Тарасов	D127_Евгений Тарасов	0	Evgeny Tarasov	Evgeny Tarasov	23	23	Sersjant	Menig	Penza
☐	C703_Вячеслав Иванов	D600_Вячеслав Иванов	0	Vyacheslav Ivanov	Vyacheslav Ivanov	30	Ukjent	Sersjant	Ukjent	Kirov
☐	C752_Егор Семёнов	D385_Егор Семёнов	0	Egor Semyonov	Egor Semyonov	20	38	Menig	Ukjent	Zabajkalskij
☐	C812_Никита Петров	D826_Никита Петров	0	Nikita Petrov	Nikita Petrov	27	Ukjent	Sersjant	Korporal	Leningrad
☐	E32_Роман Данилов	D105_Роман Данилов	0	Roman Danilov	Roman Danilov	32	22	Sersjant	Menig	Orenburg
☐	E88_Андрей Иванов	D158_Андрей Иванов	0	Andrey Ivanov	Andrey Ivanov	Ukjent	Ukjent	Kaptein	Menig	Ukjent
☐	E173_Александр Соколов	D717_Александр Соколов	0	Alexander Sokolov	Alexander Sokolov	41	23	Ukjent	Sersjant	Vologda
☐	E272_Александр Соколов	D717_Александр Соколов	0	Alexander Sokolov	Alexander Sokolov	22	23	Korporal	Sersjant	Leningrad
☐	E298_Александр Попов	D420_Александр Попов	0	Alexander Popov	Alexander Popov	20	29	Menig	Menig	Nord-Ossetia
☐	E370_Иван Павлов	D874_Иван Павлов	0	Ivan Pavlov	Ivan Pavlov	Ukjent	Ukjent	Løytnant	Sersjant	Arkhangelsk
☐	E373_Александр Соколов	D717_Александр Соколов	0	Alexander Sokolov	Alexander Sokolov	25	23	Løytnant	Sersjant	Nizjnij Novogoro
☐	E392_Алексей Ильин	D858_Алексей Ильин	0	Alexey Ilyin	Alexey Ilyin	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Ukjent
☐	E417_Максим Мельник	D781_Максим Мельник	0	Maxim Melnik	Maxim Melnik	25	25	Ukjent	Løytnant	Rjazan
☐	E447_Александр Смирнов	D330_Александр Смирнов	0	Alexander Smirnov	Alexander Smirnov	45	27	Ukjent	Sersjant	Saratov
☐	E496_Владимир Иванов	D535_Владимир Иванов	0	Vladimir Ivanov	Vladimir Ivanov	Ukjent	41	Ukjent	Oberst	Ukjent
☐	E546_Александр Большаков	D822_Александр Большаков	0	Alexander Bolshakov	Alexander Bolshakov	Ukjent	20	Ukjent	Korporal	Ukjent
☐	E593_Александр Попов	D420_Александр Попов	0	Alexander Popov	Alexander Popov	26	29	Løytnant	Menig	Kamtsjatka
☐	E815_Александр Кузьмин	D829_Александр Кузьмин	0	Alexander Kuzmin	Alexander Kuzmin	19	25	Menig	Korporal	Tula
☐	E816_Александр Кузьмин	D829_Александр Кузьмин	0	Alexander Kuzmin	Alexander Kuzmin	34	25	Menig	Korporal	Vologda
☐	E846_Александр Евсюков	D323_Александр Евсюков	0	Alexander Evsyukov	Alexander Evsyukov	24	25	Korporal	Korporal	Novosibirsk
☐	E851_Зайцев Сергей	D631_Сергей Зайцев	0	Sergey Zaitsev	Sergey Zaitsev	20	Ukjent	Menig	Korporal	Tsjuvassja
☐	E1253_Емельянов Иван	D598_Иван Емельянов	0	Emelyanov Ivan	Ivan Emelyanov	Ukjent	33	Løytnant	Sersjant	Udmurtia
☐	C207_Николай Алексеев	D16_Алексей Николаев	0.01941932431	Nikolay Alekseev	Alexey Nikolev	32	Ukjent	Ukjent	Menig	Arkhangelsk

Cosinus-likhet: Vi gikk manuelt gjennom navnepar som skåret under en viss terskelverdi. Duplikater eller mistenkte duplikater blir luket ut.

4.4. Sammenstilling med tidligere registreringer

Første gang vi gjorde denne prosessen, opprettet vi et nytt regneark som vi kaller research-arket. Men for hver nye oppdatering må vi sjekke at de nye registreringene ikke allerede finnes i research-arket. Vi løste dette ved å “konkatenerer” de vaskede nyregistreringene til research-arket, for så å gjenta hele prosessen beskrevet i del 4.3. Dermed kunne vi plukke opp eventuelle duplikater og luke dem ut manuelt.

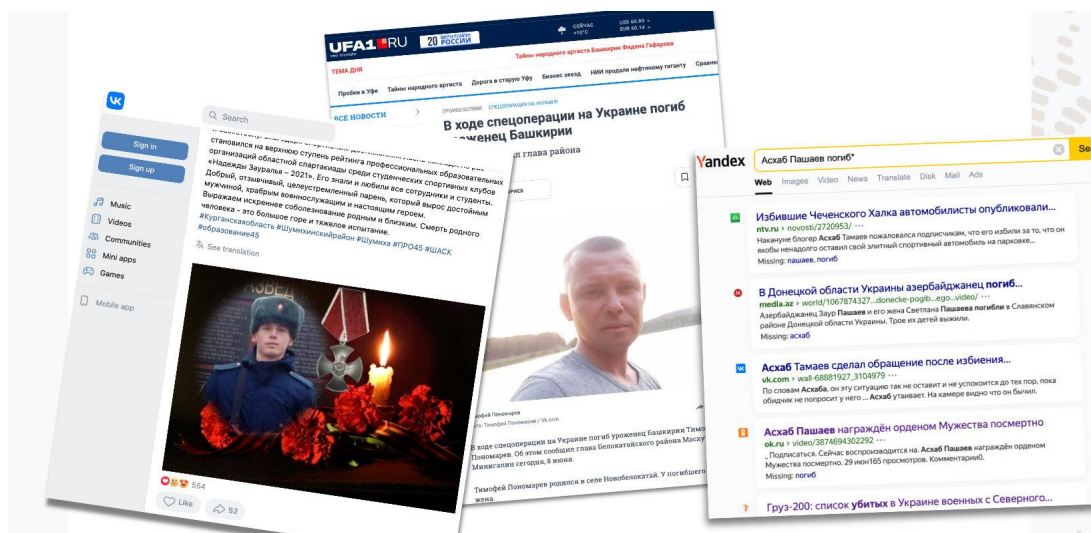
All data ble deretter lastet opp til Google Drive. Dette ble gjort direkte fra R ved hjelp av googlesheets4-pakken.

5. Å skille sannhet og løgn: Verifisering og kildekritikk

5.1. De viktigste kildene

Det meste av arbeidet har gått med til å verifisere hvert enkelt navn. Dette er blitt gjort med nettsidene til offisielle myndigheter, lokale medier og sosiale medier. Vi har søkt etter disse med den russiske søketjenesten Yandex. Når det gjelder offisielle myndigheter har vi for eksempel brukt nettsider til kommunene. Men stort sett formidles informasjon fra offisielle kilder via lokale nyhetsmedier og i sosiale medier. Når det gjelder lokale nyhetsmedier har vi brukt sider som 45.ru, 72.ru og ufa1.ru.

Når det gjelder sosiale medier har vi hovedsakelig brukt russiske sosiale medier, selv om det noen ganger også er blitt postet informasjon på Twitter, Facebook og Instagram. For det meste har vi imidlertid benyttet oss av meldingstjenesten Telegram, det russiske nettsamfunnet VK (tidligere V Kontakte) og Odnoklassniki (OK.ru), et sosialt nettverk for venner og tidligere klassekamerater. Vi har sett etter poster fra offisielle kilder som lokale politikere, skoler og andre institusjoner. Vi har også brukt offisielle minnesider og poster fra familiemedlemmer.

Verifiseringsarbeidet: En russisk minneside, en avisartikkel fra en lokalavis i Ufa og søkevinduet i Yandex under arbeidet med å verifisere dødsfallet til en russisk soldat.

5.3. Våre verifiseringskriterier

Vi har ansett identiteten for å være verifisert når vi fant følgende kilder:

- Offentlige tjenestemenn i sosiale medier, som for eksempel guvernører, ordførere, skolerektorer.
- Minst to lokale medier som rapporterte om dødsfallet uavhengig av hverandre.
- Nettsteder eller kontoer på sosiale medier som tilhørte offentlige myndigheter, for eksempel regions- eller distriktsmyndigheter, utdanningsinstitusjoner og universiteter.

- Bilder av gravsted med navn, fødsels- og dødsdato og sted. Dette kriteriet tok vi i bruk da vi oppdaget at enkelte russiske aktivister begynte å dra rundt på kirkegårder for å følge med på nye begravelser, som ikke ble omtalt noe sted. Aftenpostens korrespondent i Russland, Per Kristian Aale og fotograf Dan Neergård, forsøkte å gjøre dette ved en kirkegård i Krasnodar. Da erfarte vi hvilken risiko som lå bak kirkegårds-aktivistenes arbeid. Aftenpostens team ble jaget vekk fra kirkegården.
- Reportasje i en lokalavis fra selve begravelsen, med bilder og opplysninger om den døde identitet.
- Familiemedlemmer med større, aktive kontoer som hadde eksistert før krigen startet, og som delte informasjon om sønner og fedre.

5.4. Kilder vi ikke stolte på

Bilder fra slagmarken: Vi valgte å overse dødsmeldinger, hovedsakelig fra ukrainske Telegram-kanaler, som basert seg på bilder av døde med deres identifikasjonspapirer. Flere ukrainske kilder la ut informasjon om døde soldater basert på bilder som skulle være fra slagmarken, samt bilder av ID-dokumenter som de hadde på seg da de ble funnet.

Manipulasjon: Vi oppdaget raskt en del eksempler på manipulasjon. Flere internasjonale medier trådte for eksempel feil da de rapporterte om antallet drepte russiske toppoffiserer, generaler og toppsjefer. Flere av dem viste seg å være høyst levende.

Vi stolte i utgangspunktet heller ikke på dødsmeldinger fra familier og venner, inntil vi fant flere kilder. Også her fant vi eksempler på falske meldinger. Vi har ansett det som lite sannsynlig at nytt dødsfall bare omtales av en venn eller en familiemedlem, uten at vi finner noen andre kilder. I noen tilfeller markerte vi slike potensielle dødsfall som "usikre", og gikk tilbake og sjekket på nytt noen uker senere.

Døde lenker: Et annet problem var at mange av kildene vi fant i sosiale medier, etter hvert ble lukket. Hvorfor? En forklaring er at de som postet dødsmeldingen, ganske raskt oppdaget at de havnet midt i en innbitt og hatefull informasjonskrig.

Ukrainske «informasjonskrigere» og aktivister som utga seg for å være vanlige russere, kunne dukke opp på V Kontakte-sidene med kommentarer. Vi har forståelse for arbeidet som blir gjort for å motvirke russisk krigspropaganda og påvirke russere på internett. Men å håne eller skjelle ut etterlatte er neppe en god ide. På mange minnesider oppsto svært skarpe diskusjoner. Resultatet var ofte at administratorene lukket ned sidene og ekskluderte brukere.

Usikre tilfeller. Mange dødsmeldinger la vi vekk fordi de ble publisert av personer med altfor få følgere eller i grupper med få medlemmer. Det gjaldt for eksempel en melding om Valentin Mironov, som vi bare klarte å spore tilbake til [V Kontakte-gruppe](#) med 500 medlemmer. I andre tilfeller oppdaget vi også at de frivillige aktivistene misforsto eller gjorde feil. Det gjaldt for eksempel [Timur Dunajev](#), som etter vår vurdering ikke døde ved fronten, men i en bilulykke i Voronezj.

5.5. Andre problemer vi støtte på

1) Yandex har i løpet av de snart ti månedene som har gått, blitt vanskeligere å bruke. Russiske myndigheter har tatt kontrollen. Strengere ID-krav er innført, noe som gjorde det vanskeligere å søke anonymt. I tillegg har Yandex det siste halvåret innsnevret muligheten til å søke i nyheter, noe vi gjorde ofte i starten. Årsaken er at vi da fikk flere treff i lokalaviser. Den russiske sensuren fører til at "uønskede" nyhetssaker ble filtrert vekk. Hundretusener av russiske nettsteder er stengt ned.

2) Forbud mot lister over døde. Mange lokal- og regionsaviser, som i vår samlet sammen dødsfall for sin by eller sitt distrikt, er blitt pålagt å slette artiklene. *"Kjære lesere, vi er dessverre tvunget til å fjerne listen over de døde"*, skriver for eksempel lokalavisen i Arkhangelsk 29.ru. *"Dessverre er vi tvunget til å fjerne listen over de døde. Redaktørene tok beslutningen på grunnlag en domsbeslutning som forbyr å publisere tapene til den russiske hæren"*, skrev 75.ru i Tsjeljabinsk. Alt dette har gjort verifiseringsarbeidet noe vanskeligere. Det viser uansett hvordan krigen fører til at Russland råtner innvendig- også digitalt. På den andre siden ga det oss motivasjon til å fortsette arbeidet. Vi gjorde et gravearbeid som russiske journalister kunne havne i fengsel for å gjøre.

3) Instagram hadde 65 millioner brukere i Russland da krigen startet. De første 2-3 ukene av krigen var det derfor ofte der vi fant dødsmeldinger først. Det førte til at vi gikk glipp av en del detalj-informasjon: Instagram-meldingene, som ofte hadde en personlig form, manglet ofte info om alder og grad. Det førte til at vi måtte gjøre alle søkene på nytt i Yandex for å finne flere kilder. Da fant vi i 80 prosent av sakene informasjonen vi ikke fant på Instagram. Etter ti dagers jobbing forsvant dette «problemet» av seg selv, da Instagram ble blokkert av russisk myndigheter.

4) Dobbeltarbeid ble et problem i den mest intense perioden da vi var fem som jobbet parallelt. En årsak var at vi skrapet potensielle dødsmeldinger fra to kilder, TimeNote og Gorjasjko. Vi oppdaget for sent at dette førte til mange dubletter i research-arket. Dermed kastet vi bort tid på å verifisere en del døde soldater to ganger, hver for oss.

5) Tidsperspektivet: Jo kortere tid det gikk fra et dødsfall ble meldt og til vi prøvde å verifisere det, jo mindre informasjon fant vi. I begynnelsen var vi derfor kanskje for raske, slik at en del informasjon ennå ikke var indeksert og søkbar på Yandex. Særlig gjaldt dette dersom vi verifiserte et dødsfall før begravelsen hadde funnet sted. Sjansen for å få finne interessant informasjon økte derfor hvis vi ventet noen uker. Vi merket for eksempel at det kom mye mer informasjon dersom det gikk 40 dager fra en soldat ble drept og til vi gjorde våre søk. Hvorfor? 40 dagers-bønner er en viktig milepæl for russisk-ortodokse kristne, som markerer at Guds dom over den døde har falt. I den anledning dukket det ofte opp flere og mer detaljerte minneord, samt minnevideoer, som ofte inneholdt flere detaljer og ga oss nye ideer.

6. Utfordringer underveis

6.1. Ressurs- og tidsbruk

Arbeidet har vært svært tidkrevende. På det meste var vi fem som jobbet fulltid med prosjektet i to uker. Det bidro til at vi klarte å kartlegge nesten like mye som BBCs russiske tjeneste i den perioden. Men resten av tiden har det vært en eller to som har jobbet med det.

I hver sak har vi gjort følgende minst en gang:

- Merke navnet fra listen over potensielle døde vi har skrapet, kopiere det inn i Yandex med relevante søkeord og deretter lese gjennom søkeresultatene for finne alder, bosted og grad. Samt legge inn i fritext-feltet eventuelle andre detaljer vi mener er interessante data.
- Skrive resultatene inn i regnearket, samt legge til eventuelle stikkord og andre interessant data.

Tidsbruk? Anslagsvis ti minutter per døde soldat. Etter å ha verifisert over 4700 døde soldater, betyr det at vi minst har brukt 780 arbeidstimer eller 21 hele arbeidsuker bare på å bygge databasen. I tillegg kommer tiden til å hente inn flere kilder, analysere og skrive sakene.

Det er ingen tvil om at vi holdt på gi opp flere ganger. I perioder har det vært vanskelig overfor oss selv å rettferdiggjøre at vi brukte så mye tid på dette, samtidig som det skjedde så mange store og viktige hendelser i krigen. Hadde det ikke vært for at både redaktører og utenriksledelsen hele tiden oppfordret oss til å fortsette, ville trolig prosjektet stoppet opp.

Russiske språkkunnskaper har åpenbart vært en fordel. Men å kunne russisk har ikke vært en avgjørende forutsetning. Ved hjelp av Google Translate var det fullt mulig å drive research på denne måten. Det er likevel en fordel når vi for eksempel skal tyde tekst på videoer og bilder raskt.

6.2. Om å grave i de døde

Arbeidet har vært belastende. Historiene, bildene og videoene som venner og familie lager om de døde, er ofte hjertesjærende. Krigens meningsløshet kommer så klart frem. Som for eksempel da vi fant [minnevideoen](#) på Yandex til den foreldreløse 19-åringen Andrej Dandarov (bilde), som vokste opp hos bestemoren i Burjatia.

Bestemoren delte en video hvor Andrej fikk sin siste bursdagskake. Det er mange ganger vi har hatt gråten i halsen og har gått hjem fra jobben med en følelse av å ha stirret inn et mørke av sorg.

På den andre siden blir de fleste døde russiske soldatene ikke minnet på en så personlig og ekte måte som Andrej. Tvert imot er det meste vi har lest av minneord og begravelsesreferater fulle av ultrapatriotiske floskler, religiøst hykleri og hatefull krigspropaganda. Vi har dokumentert en rekke eksempler på at militærkommissærer, ordførere og andre offisielle representanter forteller åpenbare løgner om usannsynlige heltegjerninger. Det tyngste rent personlig ved å jobbe med dette materialet, kan derfor kanskje være at vi ofte satt igjen med et raseri i kroppen når arbeidsdagen var over. På den andre siden var ikke dette arbeidet tyngre enn det daglige OSINT-arbeidet med videoer og bilder av drepte russiske og ukrainske soldater.

Drivkraften er at vi stadig vekk har funnet nye historier, som vi vet ingen andre journalister har oppdaget. Stadig vekk har det dukket opp nye, interessant og viktige biter til vårt puslespill.

6.3 utfordringer i dataarbeidet

En av de største datamessige utfordringene er å fjerne duplikater. Det vil si unngå at døde soldater registreres flere ganger.

Cosinus-metoden er en effektiv tilnærming til problemet, men er ikke 100 prosent vanntett. Terskelen for akseptabel likhet er basert på en subjektiv vurdering. Det er ikke gjennomført en studie av hva den optimale terskelverdien er. Dette kunne vi kanskje gjort. Vi mener likevel å ha minimert risikoen for duplikater i datasettet, men det er altså mulig at det finnes tilfeller der samme soldat opptrer flere ganger i datasettet.

Når antallet drepte soldater er blitt så stort, er det blitt mange med identiske navn.

Noen samarbeidsutfordringer oppstod også underveis. Dette skyldtes stort sett organiseringen av regnearkene. Siden vi fortløpende utvidet datasettet, ble det ofte opprettet nye research-ark og nye registreringsark etter hver runde med datavask. Dette førte til noe

forvirring rundt hva som var de mest oppdaterte datasettene. Systemet var ikke spesielt robust i startfasen.

Til slutt etablerte vi et system med ett master-regneark som inneholder den mest oppdaterte versjonen av de bearbejdede dataene. Vi lagde også et slags arkivsystem for å holde orden på nyregistreringer og utdaterte research-ark. Dette systemet lettet den kognitive byrden for både journalister og utviklere.

6.4. Våre “konkurrenter”

Bortsett fra Aftenpostens kartlegging, skjer det for øyeblikket bare én tilsvarende journalistisk granskning i verden som vi kjenner til. Den gjøres i regi av BBCs russiske tjeneste og den uavhengige russiske nettavisen Mediazona, som samarbeider med «flere dusin» frivillige.

21. mars, åtte dager etter at Aftenposten publiserte sin første artikkel, kom BBC Russia med sin [første sak om «hvor mange russiske soldater er drept i Ukraina»](#). De hadde da samlet 557 navn, mens vi så vidt hadde passert ca. 400.

De første ukene, mens vi var et team på fem journalister, prøvde vi å konkurrere med BBC Russia om å verifisere flest døde russiske soldater. På det tidspunktet i arbeidet var det et poeng i seg selv å avsløre at Kreml løy om de katastrofalt høye tapstallene.

Aftenposten og BBCs russiske journalister gjorde noen av de samme funnene, som vi publiserte parallelt. Noen ganger var de først ut, andre ganger var vi. Vi dokumenterte for eksempel den høye andelen drepte offiserer. Vi valgte også å vinkle på hvordan 18 år gamle vernepliktige soldater ble sendt i døden, stikk i strid med Putins løfter.

En måned senere, 25. april, oppdaget vi at også de uavhengige russiske gravejournalistene i Mediazona var i gang med samme arbeid, da de publiserte sin [første rapport](#). Mediazona hadde samlet et stort team av frivillige, som hadde kartlagt 1744 døde soldater. Vi hadde så vidt passert 1000.

Deres statistikk bekreftet det samme bildet som Aftenpostens kartlegging hadde påvist, nemlig den høye andelen drepte offiserer, bruken av unge vernepliktige soldater og ofringen av soldater fra fjerne republikker som Burjatia og Dagestan, mens man skjermet befolkningen i storbyer som Moskva og St. Petersburg.

En grunn til at de kom senere på banen, var trolig at deres journalister måtte rømme Russland da krigen startet. De fleste uavhengige russiske mediene, med unntak av Meduza, var ganske uforberedt på krigens konsekvenser. Deres nettsider ble blokkert, deres arbeid ble forbudt og deres redaksjoner ble erklært som “fremmede agenter” og “uønskede organisasjoner”. Mange journalister måtte rømme og etablere seg helt på nytt. Mediazona-journalistene for eksempel dro til Tbilisi i Georgia og Riga i Litauen.

Mediazona og BBC slo seg sammen om arbeidet i mai. Omtrent samtidig begynte fem journalister i den russiske gravegruppen i [iStories](#) å gjøre det samme som Aftenposten og BBC/Mediazona. Istories har ikke publisert nye tall i saken [“Krigen i tall”](#) på snart to måneder.

På dette tidspunktet var vi ikke lenger så opptatt av tall-konkurranse.

Jakten vår gjennom Runet, i titusenvís av poster, lokalaviser, Vkontakte-grupper og minnesider, hadde endret seg. Vi hadde skiftet strategi.

6.5. Et vanskelig veivalg - hva skulle vi prioritere?

Vi har i ettertid diskutert den kritiske fasen av arbeidet i april-mai med både BBC-journalister og russiske journalister. Det skjedde blant annet på DataHarvest-konferansen i Belgia i slutten av mai, hvor Aftenposten presenterte sitt arbeid for gravejournalister fra hele Europa. Vi har også møtt uavhengige russiske journalister i BBC, Meduza og Novaja Gazeta på andre arenaer, blant annet gjennom Fritt Ord og Arendalsuka.

- Vi mente at tall og grafikk ikke lenger var det avgjørende. «Tall-konkurransen» som preget de første to månedene, var ikke lenger så interessant da vi kom til mai. På det tidspunktet var det ikke lenger en nyhet at russiske myndigheter løy systematisk og prøvde å skjule de katastrofale tapene. De viktigste tallsakene våre hadde vi da allerede publisert, for eksempel saken om 18-åringene som ble sendt i krig, de mange døde offiserer og de store regionale forskjellene.
- Internt i våre trafikkdata så vi også at leserne ikke lenger var så opptatt av tallene. Det viste seg klart når vi la inn grafer i våre saker. Da falt mange lesere av. Derfor begynte vi å legge eventuelle grafer lengre ned i teksten. Vi måtte finne andre måter for å få leserne til å forstå hvor viktig dette var.
- Erfaringene i andre fase frem til mai hadde vist at vår metode, uansett hvor mange journalister vi satt på saken eller hvor mye vi jobbet, bare ville fange opp en begrenset del av de drepte. Svært mange dødsfall ble åpenbart holdt helt skjult. Det lærte vi blant annet av de modige, frivillige russiske aktivistene, som dro rundt til kirkegårder. Ved enkelt kirkegårder viste det seg at 80-90 prosent av de begravde soldatene aldri var omtalt. Det var åpenbare skjevheter i utvalget.
- Vårt inntrykk er at mye av arbeidet til BBC/Mediazona, og Istories (inntil de ga seg i slutten av november) har vært drevet av rendyrkede researchere og frivillige. Journalistene har i større grad kommet inn og skrevet sakene når datajobben var gjort. I Aftenposten har arbeidet hele tiden vært gjort av journalister, som har avveid tids- og ressursbrukt opp mot hva vi fant av journalistiske ideer.

Per i dag har BBC/Mediazona kartlagt over dobbelt så mange døde soldater som oss. De publiserer hver annen uke grafer og «tall-saker», som det ligger enormt mye arbeid bak.

Selv om vi bruker de samme metodene, har vi lagt mindre vekt på tallene enn dem.

Den viktigste drivkraften for oss siden mai har vært at kartleggingen hjelper oss til å finne stadig nye, alternative og viktige kilder og historier på Runet. For eksempel Vkontakte-siden ["Taktisk medisin"](#) som vi oppdaget i november, den lille [Vkontakte-siden](#) for mobiliserte i Sverdlovsk eller nye, interessante Telegram-kanaler som dukker opp. Samt mange, mange andre kilder. Vi ser på det som om vi samler sammen små og store biter i et stort puslespill.

På den måten finner vi nye saker og kilder som vi aldri ville funnet i de tradisjonelle kildene, nyhetsbyråene og Telegram-kanalene som ellers dominerte krigsdekningen. Ideer og kilder vi finner i researchen, blir fortløpende diskutert med våre kolleger. Noen ganger kan vi også få spørsmål om vi har kilder og historier som passer inn i en aktuell nyhetssak. Vi ser på gravingen som en viktig og utfyllende del av den løpende nyhetsovervåkingen av Telegram-kanaler, militærbloggere, russiske og ukrainske medier.

6.6. Andre diskusjoner

Flere av sakene vi har laget, er åpenbart av internasjonal interesse. Vi vurderte derfor om vi skulle oversette publiserte saker til engelsk, men lot være. For det første ville det kreve ressurser som vi heller ville bruke på journalistikken.

Tidligere erfaringer, selv om det finnes unntak, har vist at slike saker leses av relativt få personer. Sakene må da i så fall legges utenfor mur og tilbys gratis. Da faller det økonomiske grunnlaget vekk for at vi har klart å fullføre dette. Uten Aftenpostens abonnenter hadde det ikke vært mulig å gjøre et så stort og omfattende graveprosjekt.

Prisen er at sakene ikke fikk det samme gjennomslaget internasjonalt som de ellers ville fått, dersom de var gratis og på engelsk.

Vi har fått noe kritikk, og diskutert internt, om vi har gitt de døde russiske soldatene for mye oppmerksomhet. Russland er den angripende, aggressive part. De russiske soldatene hadde et valg - noen valgte faktisk å nekte. Er det noen grunn til å gi de russiske tapene et ansikt, slik vi har gjort?

Vi håper og tror at dette gravearbeidet også har bidratt til å humanisere de drepte russiske soldatene. Sakene vi har laget på grunnlag av gravingen i russiske sosiale medier, står i kontrast til mye av det både vi selv og de fleste andre medier har gjort. Det er laget utallige saker basert på bilder og videoer som viser hvordan russiske soldater blir drept. Det har knapt gått en dag hvor vi ikke ha sett materiale som viser soldater som blir skutt eller sprengt i biter. I sosiale medier blir de russiske soldatene ofte bare omtalt som «orker» eller «kålhoder».

7. Avslutning

Putins maktapparat bruker store krefter på å skjule tapene. Døde soldater blir kremert eller forsvinner sporløst i massegraver. Mange er begravet i det stille. Slik sett er det tankevekkende at ikke flere medier har gjort det samme som Aftenposten, BBC/Mediazona og Istories.

Vi har tidligere vurdert om vi skal publisere databasen på et eller annet tidspunkt. Aftenposten har fått henvendelser om dette fra utenlandske journalister, blant annet i Tyskland, Frankrike, Belgia og Nederland, hvor det ikke gjøres et tilsvarende arbeid.

Hittil har vi valgt ikke å gjøre det. Dels er vi bekymret for at materialet kan komme på avveie. Vi ønsker heller ikke at det skal kunne misbrukes av russiske myndigheter, for eksempel til å

stenge ned nettsider i Russland. Dessuten har det kostet svært mye å samle dette materialet. Derfor holder vi fortsatt databasen for oss selv. På sikt kan det imidlertid bli aktuelt. Alt materialet er basert på åpne kilder i Russland. Hvert eneste dødsfall vi har verifisert, er basert på åpne kilder som kan etterspores og dobbeltsjekkes.

I Russland foregår en brutal jakt på både journalister og aktivister. Vår kartlegging har vært helt avhengig av innsatsen til frivillige aktivister i Ukraina og Russland. For eksempel lokaljournalistene i [Ljodi Bajkal](#) i Burjatia, aktivistene bak Telegram-kanalen [Titusjki i Krasnodar](#) eller Belgorod-journalistene i [Pepel](#) og [Fonar](#). De, og flere andre, gjør en svært viktig og modig jobb. Vi vil også takke de ukjente frivillige i Telegram-kanaler som [Gorjosjko](#). Vi håper de orker å fortsette sitt viktige arbeid, selv om russiske sikkerhetsmyndigheter jakter på dem.

Arbeidet med å kartlegge de døde russiske soldatene pågår fortsatt. Siden nyttår har vi kartlagt og verifisert ytterligere 200 navn. Materialet er dels brukt i saker vi har publisert de første ukene av januar. Det illustrerer hvordan vi jobber fremover med både databasen og metodene vi har utviklet siden mars:

4. januar hadde Aftenposten et [oppslag om Wagner-hæren og Jevgenij Prigozjin](#). Her brukte vi materiale fra databasen med 100 eksempler på drepte Wagner-soldater for å gå dypere ned i temaet. Dette blir et av flere viktige spor å følge videre.

Et annet eksempel er oppslaget 11.januar om «[Generalens kone vil ha hevn og mer krig. Er dette neste trekk fra Putin?](#)». Her hentet vi ut materiale om over 200 nymobiliserte, som ble drept kort tid etter at de ble innkalt.

8. Publiserte saker:

- 12.3.2022: Han reiste 6200 kilometer for å dø for Putin i Ukraina. Nå kommer tusener hjem i kister til Russland.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/wOLMyG/han-reiste-6200-kilometer-for-aa-doe-for-putin-i-ukraina-naa-kommer-tusener-hjem-i-kister-til-russland?pwsig2=087fd793d274593582908492177041d967aa1a67e9271135b2896ebfad1d8b0b_1682899200
- 2.4.2022: Bare 18–19 år gamle ble de sendt i døden. Her er Putins yngste soldater.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/v51E6V/bare-1819-aar-gamle-ble-de-sendt-i-doeden-her-er-putins-yngste-soldater?pwsig2=8bfc6916e1619880eaf195fa67d358fd03e152515552d2c8bd8f27525046b686_1682899200
- 11.4.2022: Her er Putins muslimske soldater. Nå dør de i Russlands hellige krig.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/w0Qzo4/her-er-putins-muslimske-soldater-naa-doer-de-i-russlands-hellige-krig?pwsig2=812e9e94ef138901958da877ae3c9b4ee585269a4424fb776ddbd4a8d30cd8ba_1682899200
- 18.4.2022: De kalte seg Russlands beste krigere. Men slaget om flyplassen knuste Putins drøm.
<https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/w0jxj5/de-kalte-seg-russlands-beste-kr>

[igere-men-slaget-om-flyplassen-knuste-putins-droem?pwsig2=18b83e238820e085b3af65821597526e012df9ae9213a04091544eb9585843a5_1682899200](https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/34bg4e/katastrofen-i-svartehavet-kjettingen-roek-din-soenn-sank-med-skipet-naa-kommer-bortforklaringene?pwsig2=18b83e238820e085b3af65821597526e012df9ae9213a04091544eb9585843a5_1682899200)

- 21.4.2022: Katastrofen i Svartehavet: «Kjettingen røk. Din sønn sank med skipet.» Nå kommer bortforklaringene.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/34bg4e/katastrofen-i-svartehavet-kjettingen-roek-din-soenn-sank-med-skipet-naa-kommer-bortforklaringene?pwsig2=2c3a9b9a755ef85244490741ca8067e119ebc269739b2dcdf2096a8185f5e582_1682899200
- 4.5.2022: Ukrainerne jakter på gråhårede menn fra luften
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/OrdGOq/ukrainerne-jakter-paa-graahaa-rede-menn-fra-luften?pwsig2=4830c660ca9e35af5c2cacdf70e1ab2772b548315210adc9975a53e1df7a950d_1682899200
- 30.5.2022: Putin sender pensjonister til fronten. Det kan bety et vendepunkt i krigen.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/EaPO6j/putin-sender-pensjonister-til-fronten-det-kan-bety-et-vendepunkt-i-krigen?pwsig2=f3ad6ac63bf3447c3798ae5cd5a854cd8a722790377bc766bcace3ae8dbcf712_1682899200
- 5.6.2022: De er Putins heltemødre. For å bli det må de lage mange barn. Minst ti.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/8QaxkW/de-er-putins-heltemoedre-for-aa-bli-det-maa-de-lage-mange-barn-minst-ti?pwsig2=6f6f4b409b88ea08c5f5d8ca806ec5c63c74f02f805035d74f7a67a6c05648e1_1682899200
- 18.6.2022: Dødskulen rundt russiske supersoldater holder krigen i gang. Men noe er veldig galt med heltehistoriene.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/mrombv/doedskulden-rundt-russiske-supersoldater-holder-krigen-i-gang-men-noe-er-veldig-galt-med-heltehistoriene?pwsig2=641e9a2a4549448846df043743439dec09990888506e5565ea9798695df42fe1_1682899200
- 23.6.2022: Kosakkenes hærførere drømte om krig og ære. Men drømmen ble et mareritt med en lynrask slutt.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/Ea12nj/kosakkenes-haerfoerere-droemte-om-krig-og-aere-men-droemmen-ble-et-mareritt-med-en-lynrask-slutt?pwsig2=379aa5d930e595d31608ec85cd559a3bde5e3cf185737def09d131cfcaacb356_1682899200
- 4.7.2022: Slik lokker russiske skoler unge til å dø for Putin
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/k65rgQ/slik-lokker-russiske-skoler-unge-til-aa-doe-for-putin?pwsig2=22ef8d6dad7808d3e116f61e80f0cc0a1fc2e68fa328a72ead3432cf3493b57c_1682899200
- 9.7.2022: De lyver, stjeler og sender unge i døden. De er ryggraden i Putins regime.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/7d8yE4/de-lyver-stjeler-og-sender-unge-i-doeden-de-er-ryggraden-i-putins-regime?pwsig2=c10ab8997cbdf1a1e2a0723d50154477dda4333daba6310a78f252c789356ec1_1682899200
- 14.7.2022: De lokkes med tennis og trues med tortur. Slik leverer Tsjetsjenias diktator «frivillige» soldater til Putins krig.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/k67kmj/de-lokkes-med-tennis-og-trues-med-tortur-slik-leverer-tsjetsjenias-diktator-frivillige-soldater-til-putins-krig?pwsig2=6351268ae995ad747095fb1f7c37eb2b5ae1432c5e89f928e6fbbb84f6b597d0_1682899200

- 21.07.2022: Han dro frivillig i krigen og håpet kona ville ha ham tilbake. Slik gikk det ikke.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/Rrkz3d/han-dro-frivillig-i-krigen-og-haa-pet-kona-ville-ha-ham-tilbake-slik-gikk-det-ikke?pwsig2=953a7a13eaa8b4435048eab3abe0bd8cdaf7a6e4151c891ddc7aae84d70a347c_1682899200
- 1.8.2022: Brødrene så en drone. Så var alt over. Hvorfor dro de sammen til fronten?
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/x8LjmR/broedrene-saa-en-drone-saa-v-ar-alt-over-hvorfor-dro-de-sammen-til-fronten?pwsig2=c21022a893a8621f67921323b47c68982aff599931fe5a194768860566625b3b_1682899200
- 30.8.2022: Odins soldat. Drømmer om Valhall. Og kjemper for Putin i Ukraina.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/5Gx2O6/odins-soldat-droemmer-om-valhall-og-kjemper-for-putin-i-ukraina?pwsig2=15f0242aab9a3cdfb3d06f6df29a1f31dfd a1fd5e430d965d4c6d780414853b2_1682899200
- 8.9.2022: Putin har forandret taktikk. En nynazist med norsk våpen setter den på spissen.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/JQWoqX/putin-har-forandret-taktikk-en-nynazist-med-norsk-vaapen-setter-den-paa-spissen?pwsig2=bbd036f9d7b540e181c404da9e07d61ee43b220043d488fc1ae7e782c0bc0672_1682899200
- 3.10.2022: Soldatene kjemper for Putin i Ukraina. Men hvorfor bruker de et annet flagg enn det russiske?
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/zEqR5b/soldatene-kjemper-for-putin-i-ukraina-men-hvorfor-bruker-de-et-annet-flagg-enn-det-russiske?pwsig2=54ee462926db4929b74cc5dfdec54a893d8278b6c778c588c6e43f35d10c0dc_1682899200
- De ble sendt rett til fronten av Putin. Nå kommer de første døde hjem.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/RGrk1A/de-ble-sendt-rett-til-fronten-av-putin-naa-kommer-de-foerste-doede-hjem?pwsig2=f42e80e8102943e344147265a58056ed1e9d2a160c54d888b8e9394e3112e55e_1682899200
- 1.11.2022: Det begynte med en kringel om hellig krig. Det endte med at de russiske soldatene å drepe hverandre.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/XbbRGo/det-begynte-med-en-krangel-om-hellig-krig-det-endte-med-at-de-russiske-soldatene-aa-drepe-hverandre?pwsig2=8950274ce6fbce6f4463ae9c5582bd79dc1e1ec879f2fbf90ae59da638d2755a_1682899200
- 26.11.2022: Putins bataljoner forsvant sporløst på steppene. Nå siver historiene om blodbadet ut.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/q1Pa7w/putins-bataljoner-forsvant-sporloest-paa-steppene-naa-siver-historiene-om-blodbadet-ut?pwsig2=c1ba7c0b0c6a178bfd6ef4c107920fd5873434dd1904f2e40f896eff191b4f23_1682899200
- Putins krigerprester maner soldatene til hellig krig
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/zEMGzw/putins-krigerprester-maner-soldatene-til-hellig-krig?pwsig2=c4122af25342463bb3d69860e2f0467ad59fd38f4309271907f94f4542d66d44_1682899200
- 18.12.2022: Slik skal russiske soldater overleve Putins vinterkrig.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/9zB6pw/slik-skal-russiske-soldater-overleve-putins-vinterkrig?pwsig2=8f75049275532947af5dc887387e043e3d3c4a3f0c69aeb7ad9f4579ea2cb9ea_1682899200

- 22.12.2022: Da storebroren døde ved fronten, skrev Aleksandr et oppsiktsvekkende minneord. Nå vet han hvordan krigen kan ta slutt.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/GM0IQ6/da-storebroren-doede-ved-fronten-skrev-aleksandr-et-oppsiktsvekkende-minneord-naa-vet-han-hvordan-krigen-kan-ta-slutt?pwsig2=65b3d53b1756e380d8b0cf2a32b652914c11afeb3dc7ea92899e383276bd3ce6_1682899200
- 24.12.2022: Putins krigerprester maner soldatene til hellig krig.
https://www.aftenposten.no/shared/verden/i/zEMGzw/putins-krigerprester-maner-soldatene-til-hellig-krig?pwsig2=c4122af25342463bb3d69860e2f0467ad59fd38f4309271907f94f4542d66d44_1682899200